gen en daarbij noemen ze ook voorbeelden uit het verleden. De profeten wijzen echter niet alleen op het verleden, ze wijzen ook op de toekomst. Het vertrouwen op God zal leiden tot een goede toekomst, terwijl het vertrouwen op andere machten zal leiden tot de ondergang. Hartstochtelijk proberen de profeten zo het volk de goede keuzes te laten maken.
In de intro noemden we Nelson Mandela, die zich meer liet leiden door hoop dan door zijn angsten. Nog veel meer dan Mandela liet Jezus zich uiteindelijk niet door zijn angsten leiden. Angsten had Jezus wel degelijk. Hij heeft zelfs doodsangsten uitgestaan in de hof van Getsemane. Maar Hij liet zich niet door die angsten leiden. In Hebreeën 12:2 staat van Hem: 'Hij liet zich niet afschrikken door de schande van het kruis, maar dacht aan de vreugde die voor hem in het verschiet lag.' Dat is waartoe Jezus ons wil inspireren. Je niet laten afschrikken door wat er op je afkomt, maar denken aan wat er voor je in het verschiet ligt. Het gaat erom dat je bedenkt dat God iets met je voorheeft en dat Hij een bijzondere vreugde voor je heeft weggelegd. Het beste komt nog, zou je ook kunnen zeggen. Als je dat beseft, dan laat je niet de angst de doorslag geven, maar de hoop. Dat wil niet zeggen dat je de angst moet negeren. Ook Jezus benoemde zijn angsten en de Israëlieten doen dat in Jesaja 49 eveneens. Het wil evenmin zeggen dat er geen moeilijkheden zullen komen. Integendeel, zowel Jezus als de Israëlieten moesten vervolgens nog door een heel moeilijke periode. De boodschap is daarbij wel dat het uiteindelijk goed zal komen. God beschaamt namelijk niet wie op Hem hopen!

Om verder te lezen

Jesaja 43:1-13 – God is de schepper en redder van Israël
Jeremia 15:1-9 – personen uit Israëls geschiedenis worden aangehaald
Klaagliederen 3:20-25 – over hoop op God
Hosea 2 en 11 – er wordt teruggedacht aan de begintijd van het volk Israël
Amos 4:4-12 – er worden straffen van God uit het verleden in herinnering gebracht
Haggai 2:1-9 – er wordt teruggedacht aan de bevrijding uit Egypte
Maleachi 3:1-5 – God neemt goede tijden uit het verleden als voorbeeld

Gods dienaar

Er is een anekdote over Albert Einstein die eens in de trein zat. Er kwam een conducteur langs die hem wilde controleren. Einstein wilde zijn treinkaartje pakken en voelde in al zijn zakken, maar kon zijn treinkaartje niet vinden. Hij verontschuldigde zich, zei dat hij toch echt een kaartje had gekocht en zocht verder. Toen herkende de conducteur de beroemde professor en zei: 'Ik zie dat u professor Einstein bent. Natuurlijk geloof ik dat u een kaartje hebt gekocht. Geen enkel probleem. Nog een fijne dag.' De conducteur liep verder. Toen hij aan het eind van het gangpad was, keek hij achterom. Tot zijn verbazing zag hij professor Einstein op zijn knieën liggen. Hij keek of zijn treinkaartje misschien op de grond was gevallen. De conducteur liep weer terug en zei enigszins geïrriteerd: 'Meneer Einstein, ik heb u toch gezegd dat het in orde is. Ik weet toch wie u bent.' Einstein antwoordde: 'Ik weet ook wel wie ik ben. Ik weet alleen niet meer waar ik naar op weg ben.'
Of dit verhaal ook werkelijk is gebeurd, is niet meer te achterhalen, maar het is wel een treffend beeld. Het leven van ons mensen kan zomaar lijken op een rijdende trein, waarbij we in volle vaart leven, maar waar niet helder meer is waarnaar we op weg zijn. Net als Einstein kunnen wij mensen zijn die het doel van hun levensreis niet voor ogen hebben. In Jesaja 53 wordt een ander beeld gebruikt – het beeld van dwalende schapen. De strekking van dit beeld is hetzelfde; dwalende schapen weten namelijk ook niet waar ze heen gaan. Maar meer nog dan over mensen gaat dit 53e hoofdstuk van Jesaja over de 'dienaar van de Heer', door wie God zal gaan bevrijden.

Context

In het begin van Jesaja 53 zijn de mensen aan het woord die in Babel in ballingschap zitten. Ze zijn al enkele decennia in Babel en weten niet of ze ooit nog zullen terugkeren naar Jeruzalem. Ze weten wel dat ze door eigen verkeerde keuzes in ballingschap zijn geraakt. In

hoofdstuk 53 spreken ze namelijk steeds over hun eigen zonden en wandaden. Blijkbaar hebben ze de verkondiging van Jesaja en andere profeten inmiddels begrepen. De profeten hadden namelijk voorzegd dat, als het volk in zonde zou volharden, andere machthebbers hen onder de voet zouden lopen. Generaties lang hadden die waarschuwingen geklonken, maar steeds weer hadden de Judeeërs zich verzet tegen God. Uiteindelijk had God zijn handen van de Judeeërs afgetrokken en hen overgegeven in handen van de Babyloniërs. Anderhalve eeuw daarvoor waren de inwoners van het noordelijke rijk Israël ook al gestraft met wegvoering – toen door de Assyriërs. De Judeeërs hadden er blijkbaar niet van geleerd. Maar toen ze enkele tientallen jaren in ballingschap waren, kwamen ze wel tot het besef dat deze ballingschap het gevolg was van hun zonden.
In Jesaja 53 lezen we dat de ballingen een gestalte voor zich zien die de 'dienaar van de Heer' wordt genoemd. Hij kwam al eerder in Jesaja voor; we kwamen deze dienaar al tegen in hoofdstuk 4 bij de bespreking van Jesaja 42. Daar lijkt de 'dienaar van de Heer' betrekking te hebben op het volk Israël. In Jesaja 49 volgt de tweede profetie over de 'dienaar van de Heer'. Daar vertelt de 'dienaar van de Heer' over zijn vergeefse werk onder Israël. De term lijkt nu een soort profeet aan te duiden. In de derde profetie over de 'dienaar van de Heer', in Jesaja 50, blijkt dat hij ook veel lijden zal moeten ondergaan. In Jesaja 53, de vierde, en laatste, profetie aangaande de 'dienaar van de Heer', wordt hetgeen in Jesaja 50 staat, verder uitgewerkt.
In Jesaja 53 worden er zulke grote dingen toegeschreven aan deze figuur, dat er nauwelijks meer te denken is aan een bepaalde profeet. Deze dienaar wordt degene door wie God op beslissende wijze gaat ingrijpen en mensen zal gaan redden. Het overstijgt de impact van iemand die in de tijd van de ballingen geleefd heeft. Er moet meer aan de hand zijn.

Uitleg

Jesaja 52:13-53:12

In de verzen 1 t/m 7 van Jesaja 53 zijn de ballingen aan het woord. Ze zien de 'dienaar van de Heer' voor zich – een lijdende gestalte. Terwijl ze hem beschrijven, benoemen ze ook de reden van zijn moeitevolle gang. Die reden ligt in hun zonden en wandaden. Terwijl ze in ballingschap zitten, onwetend of ze ooit nog terug zullen keren naar Jeruzalem, kijken ze terug. Ze beseffen dat ze dwalende schapen zijn geweest, waarbij een ieder zijn eigen weg zocht. Er klinkt iets door van wat in het boek Rechters vaker klonk: 'en een ieder deed wat goed was in zijn eigen ogen'. Een paar hoofdstukken later, Jesaja 56 (vers 11), wordt er iets dergelijks gezegd als de Israëlieten worden besproken: 'allemaal gaan ze hun eigen weg; ieder zoekt zijn eigen voordeel'. De ballingen hebben niet alleen ontdekt dat zij zelf fout zijn geweest, ze hebben ook iets ontdekt over Gods plannen. In Gods plannen zal de 'dienaar van de Heer', die enorm veel zal moeten lijden, een centrale rol spelen. Eerst zagen zij niet zo veel in deze lijdende gestalte, maar langzaam zijn hun ogen opengegaan voor de speciale rol van deze dienaar. De ballingen zagen dat God zelf de hand in het lijden van deze dienaar had. Drie keer staat er iets als 'de HEER liet het op hem neerkomen' (vers 6).
Om de woorden van de ballingen heen is de profeet aan het woord: in de laatste drie verzen van hoofdstuk 52 en ook in de verzen 8 t/m 12 van hoofdstuk 53. In die gedeelten worden ook conclusies getrokken over deze dienaar, de dienaar die dit lijden vrijwillig op zich neemt om 'de schuld van velen te dragen' (vers 12). Plaatsvervangend voor anderen en vanwege de misdaden van anderen, draagt deze dienaar de straf, de schuld en het oordeel. Op deze manier bewerkstelligt deze dienaar van de Heer de redding die God steeds aankondigt in het boek Jesaja. Op de achtergrond lijkt Mozes, een van de grootste dienaren uit de geschiedenis van Israël, een rol te spelen. Zoals God in vroeger tijden door Mozes het volk bevrijdde uit Egypte en leidde naar de vrijheid, zo zal God via deze dienaar wederom velen redden.

Verwerking

In de Bijbel worden mensen vaak vergeleken met schapen. Deel eens met elkaar wat deze vergelijking over ons mensen zegt. Op www.bijbelbeterbegrijpen.nl is nog enige extra informatie hierover te vinden.

Doorvertaling

Met het beeld van dwalende schapen kunnen we de mensen van onze tijd wel kenmerken. Zelf kunnen we dat gevoel ook weleens hebben, dat we maar wat doen en wat in het wilde weg richting kiezen. Jesaja 53 gebruikt echter ook heel andere woorden om mensen te typeren – woorden die we wellicht minder snel gebruiken om ons gedrag te kenmerken. Door middel van allerlei verschillende woorden voor zonde wil de tekst aangeven hoe slecht het met mensen gesteld is. Het blijkt dat mensen steeds weer kiezen voor het slechte en zich-

zelf op die manier losmaken van God. Dat is de reden voor het lijden van de dienaar, die veel moet lijden om dat allemaal goed te kunnen maken.
Christenen die deze tekst lezen, kunnen haast niet anders dan in deze tekst teruglezen wat Jezus Christus heeft gedaan. Hij was aan de ene kant de messias, een nieuwe koning, maar aan de andere kant ook deze lijdende gestalte. Dat was iets wat de eerste christenen hebben ontdekt. Zij waren veelal Joden die de boeken van de profeten kenden en zij kenden allerlei voorzeggingen over een messias die op krachtige wijze zou ingrijpen. Hun was echter nooit geleerd dat de profetieën uit Jesaja 53 ook over de messias gingen. Na de komst, het leven en het lijden en sterven van Jezus Christus, legden de eerste christenen opeens wel de verbinding. Opeens zagen ze dat het in Jesaja 53 ging over de messias Jezus. Zo zagen ze Jezus' lijden in bijvoorbeeld vers 7 ('hij werd mishandeld, maar verzette zich niet'), zoals Hij gevangen werd genomen, in de boeien werd geslagen, bespuwd werd, in het gezicht werd geslagen, gegeseld, maar zich niet verzette. Maar veel meer zinnetjes uit dit hoofdstuk pasten precies op allerlei elementen van het lijdensverhaal van Jezus. Dingen als zijn onrechtvaardige vonnis, zijn zwijgen voor de Romeinse autoriteiten, zijn kruis tussen de misdadigers, zijn graf bij de rijken – het past allemaal precies. De gelijkenissen zijn zo treffend dat je bijna zou vergeten dat de tekst van Jesaja 53 al eeuwen voor de komst van Jezus op schrift was gesteld. Voor christenen zijn het belangrijke teksten om er de betekenis van het lijden en sterven van Jezus mee te duiden. Zijn lijden en sterven was om 'de schuld van velen te dragen'.

Gespreksvragen

- Herken je jezelf in een 'dwalend schaap'? Voel je je zonder God ook weleens richtingloos?
- Zonde zou je kunnen typeren als 'denken dat je het beter dan God weet en je eigen wegen kiezen'. Vind je dit een goede omschrijving van zonde? Herken je het dat je jezelf op die manier van God verwijdert?
- Zegt de zwaarte van het lijden van de 'dienaar van de Heer' jou iets over de zwaarte van de zonden van mensen?
- Helpt Jesaja 53 je om het lijden en sterven van Jezus beter te kunnen duiden?

Lijn naar andere profeten en Jezus Christus

Op een bepaalde manier zijn alle profeten dienaren van de Heer. De meesten van hen hebben ook met lijden en spot te maken gehad. Hun boodschap dat God de wandaden van hun volksgenoten afwijst en hen daarom zal oordelen, wordt hun lang niet altijd in dank afgenomen. Toch blijven zij onrecht en zonden aan de kaak stellen. Zij zijn er namelijk diep van overtuigd dat God zulk kwaad straft als mensen niet tot inkeer komen. De straf bestaat eruit dat het volk weggevaagd zal worden, het mikpunt van spot zal worden voor andere volken, dat er bloed zal vloeien, et cetera. Het opmerkelijke van Jesaja 53 is dat de 'dienaar van de Heer' deze straf plaatsvervangend op zich zal nemen.
De lijn van Jesaja 53 wordt in het Nieuwe Testament verder opgepakt. De eerste christenen combineren de messiasaankondigingen met de voorzeggingen over de lijdende dienaar van de Heer. De ontdekking in het Nieuwe Testament is dat Jezus Christus deze beide soorten teksten in zich opneemt en vervult. Hij is zowel de lijdende dienaar die in plaats van velen de schuld en de straf op zich neemt, als de messias die velen zal redden en de dingen zal rechtzetten. Bijvoorbeeld in Handelingen 8 worden enkele verzen uit Jesaja 53 geciteerd en vervolgens op het leven van Jezus toegepast. Al bij de eerste christenen hielpen teksten als Jesaja 53 blijkbaar om het lijden en sterven van Jezus uit te leggen.

Verwerking

Lees met elkaar het onderstaande verhaal en bespreek of dit verhaal een passende illustratie is bij Jesaja 53 (zeker als dat vergeleken wordt met het sterven van Jezus Christus).

Pater Maximilian Kolbe was een Poolse priester die zich verzette tegen de nazi's, onder andere door allerlei Joodse Polen een schuilplaats te bieden. Deze verzetsheld werd uiteindelijk gevangengenomen en naar Auschwitz gebracht. In 1941 ontsnapten daar drie gevangenen. Als vergelding kozen de nazi's tien gevangenen uit die de hongerdood moesten sterven. Een man, Gajowniczek, schreeuwde het uit dat hij een vrouw en twee zoons had. Pater Kolbe stapte toen naar voren en zei dat hij een katholieke priester was die de plaats van deze gevangene in wilde nemen omdat deze vrouw en kinderen had. Dit aanbod werd geaccepteerd. Na twee weken stierf Kolbe als laatste van de tien gevangenen. Gajowniczek overleefde de oorlog. Hij werd in 1944 bevrijd door de geallieerden en een

half jaar later herenigd met zijn vrouw. Uiteindelijk zou hij 93 jaar worden en in 1995 sterven. In 1994 verklaarde hij bij een bezoek aan een kerk die de naam van Kolbe had gekregen: 'Zolang ik kan ademen, beschouw ik het als mijn plicht om mensen te vertellen van de heroïsche daad van liefde van Maximilian Kolbe.' Dat was inderdaad wat pater Kolbe had gedaan – een heroïsche, opofferende daad van liefde. Hij leek hierin op Jezus Christus, die als het ware ook vrijwillig naar voren stapte om het lijden op zich te nemen. Zijn daad van opoffering was niet voor één persoon, maar voor velen.

Deze opofferende daad van liefde mag hen stempelen die erdoor gered zijn. Zoals het Franciscus Gajowniczek gestempeld heeft tot aan het eind van zijn leven. Zijn naam is zijn leven lang verbonden geweest aan pater Kolbe en hij is hem zijn leven lang dankbaar geweest en heeft zijn leven lang over hem gesproken. Zo mag onze naam verbonden zijn en blijven aan de naam van Jezus Christus. Zijn offer kan ons ons leven lang vullen met dankbaarheid en we mogen vertellen wat die opoffering ons gebracht heeft.

Om verder te lezen

Jesaja 50:4-11 – eveneens een waarschuwing over het lijden van Gods dienaar
Jeremia 11:18-23 – ook de profeet Jeremia werd bijna als 'een lam naar de slachtbank geleid'
Jeremia 24 – waarschuwingen om niet het mikpunt van spot te worden
Jeremia 50:18-20 – als God vergeven heeft, komt Hij er niet op terug
Ezechiël 34 – over schapen die worden gered door de goede herder
Amos 1:3-15 – misdaden en overtredingen roepen Gods straf op

God sluit in

Wij willen erbij horen. Dat is een diepe behoefte bij ons mensen en omdat deze behoefte zo diep zit, doet het zo'n pijn als we buitengesloten worden. Het hakt er bij een kind in als het buiten de groep valt en alleen komt te staan. Het doet ook zeer bij tieners die 'niet goed in de groep liggen'. Maar ook bij volwassenen doet het pijn als ze niet geaccepteerd worden, maar worden buitengesloten.
We hebben echter allemaal de neiging om anderen buiten te sluiten. Het gebeurt in het klein (bijvoorbeeld op het schoolplein), maar ook in het groot (als een hele bevolkingsgroep wordt achtergesteld of gediscrimineerd). Op de een of andere manier hebben wij, zodra we erbij horen, de neiging onze groep af te bakenen. Door deze afbakening laten we anderen merken dat zij er niet bij horen en anders zijn. Vaak gaat dit heel subtiel, maar de ander voelt dit doorgaans haarscherp aan.
Kortom, erbij horen en buitensluiten zijn mechanismen die je overal tegenkomt. In de buurt, op het werk, op school, in de kerk, et cetera. Deze mechanismen speelden ook bij het volk Israël, en in Jesaja 56 stelt God ze onder kritiek. Ongedacht zullen er mensen bij horen die zelf dachten buitengesloten te worden.

Gespreksvragen

- Kun je een voorbeeld geven van een moment dat je jezelf een buitenstaander voelde, iemand die niet welkom was of overbodig?
- Kun je een voorbeeld geven van een moment waarop je jezelf buitensloot door te denken: ik ben vast niet interessant genoeg, of: ze zullen me wel niet goed genoeg vinden, of: ik stel niet genoeg voor.